

PODRŽAVA LI BIZNIS ODRŽIVI RAZVOJ?

Dražen ŠIMLEŠA
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

UDK: 338.2:504
504.03:338.2

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 30. 1. 2003.

Tema ovoga rada jest odnos održivog razvoja i biznisa. Drugim riječima, zanima nas je li moguće pomiriti ekonomiju i ekologiju (zaštitu prirode), odnosno je li moguće ostvarivati razvoj nekog društva ne dovodeći u opasnost prirodne resurse i zdravlje ljudi. Nakon uvodnih razmatranja i kratkog određenja pojma održivog razvoja rad se sastoji od dvaju glavnih dijelova. U prvomu se daje povijesni pregled odnosa između biznisa i očuvanja prirode. Drugi dio, koji predstavlja uporište rada, analiza je triju tipova odnosa između biznisa i održivog razvoja danas. U tom dijelu cilj nam je razjasniti razlike u ponašanju biznisa prema održivom razvoju, to jest zaštiti prirode i zdravlju ljudi. Tipovi koje smo izdvojili jesu: Paradigma antizelenog stanja (*Business as usual*) – tip biznisa koji je, kako se obično kaže, zaostao u vremenu i prostoru, odnosno, konkretnije, koji još uvijek karakterizira otvoreno neprijateljstvo prema zaštiti prirode koju smatra smetnjom ekonomskom rastu i profitu; drugi tip je nešto kontroverzniji, a nazvali smo ga Paradigma zelenog pranja (*Business as (un)usual*); riječ je o dijelu biznisa koji karakterizira retorika prihvatanja održivog razvoja, dok se praksa uglavnom svodi na parcijalne projekte što u ukupnom poslovanju pojedinih korporacija zauzimaju zanemariv postotak; i treći tip, Paradigma zelenog znanja (*Business as unusual*), predstavlja dio biznisa koji se vizionarski okrenuo prema održivom razvoju, u potpunosti se posvetivši poštivanju zaštite okoliša, ljudskih prava i ljudskog zdravlja te kojemu možemo samo poželjeti širenje i plodnost.

Dražen Šimleša, Institut društvenih znanosti
Ivo Pilar, Marulićev trg 19/1, p.p. 277, 10000 Zagreb, Hrvatska.
E-mail: Drazen.Simlesa@pilar.hr

"...bez moderne tehnologije zagađenje bi bilo još mnogo gore. Zagađenje od konja je bilo mnogo gore od onog kojeg dobivamo od automobila."

Milton Friedman u *Economist and the Environment* (1995.)

"Održivi razvoj je inspirativan za svakoga tko je mlad u srcu, zato jer gleda prema naprijed sa zabavom i entuzijazmom pridonoseći budućnosti."

Jorrit van der Togt, voditelj *Life Programme*, naftna korporacija Shell

UVODNA RAZMATRANJA

Možemo zaključiti – unatoč citatu jednog od najpoznatijih ekonomista Milтона Friedmana navedenom na početku rada – kako od industrijske revolucije smjer kretanja ekonomije i zaštite prirode nije paralelan i prožimajući, već dapače, pun otvorenog neprijateljstva, a u najmanju ruku ignoriranja potonje. Teško je odrediti precizan datum nastanka te kulture moći koja je povela rat protiv prirode, ali neki će početak tog nerazumijevanja i neprijateljstva potražiti već u 16. i 17. stoljeću. Prvo, s baconovskim napatkom o potrebi kroćenja prirode i "oblikovanju prirode na nakovnju" te kartezijanskim odvajanjem prirode od čovjeka, pri čemu bi čovjek trebao "vladati" i "upravljati" prirodom kao nečim Drugim. Tako je "hrvanje s prirodom" i "dekodiranje njezinih tajni" dobilo svoju znanstvenu paradigmu na najvišem nivou i prije vidljivog početka industrijske revolucije.¹ Kao vodeća paradigma ekonomskog rasta misao o prirodnim resursima kao nepovezanim i izoliranim elementima koje se može nekontrolirano oblikovati na nakovnju bez ugrožavanja cijelog sustava zadržavala se sve do 70-ih godina prošlog stoljeća. Tada se sve više počinje upozoravati na preteški konzumerizam građana zapadnih visokoindustrijaliziranih zemalja, kratkovidnu zaludenost progresom i materijalno-ekonomskim rastom, neizdrživ pritisak potrošačkog društva na okoliš i Zemlju, što kasnije rezultira zagađenim i manje kvalitetnim životnim prostorom, bolestima, siromaštvom i, kako kaže Reusswig (1993.), "samopropadanjem društva". Počinju se spominjati "granice rasta" (Meadows i sur., 1973.), odnosno nagovješćuje se kriza resursa, razgolićuju se "mitovi napretka" (Kalanj, 1994.), pa se ide do katastrofičnih scenarija o nadolaženju epohe opstanka te normalnosti izvanrednog stanja u "društvu trajnog iracionalnog kolektivnog trovanja" (Beck, 1986.).² Negdje u to vrijeme inauguriran je novi termin koji je trebao ne zaustaviti, već kvalitativno preusmjeriti zahuktalu mašinu postratnog gospodarskog rasta i razvoja. U Stockholmu 1972., na prvoj UN-ovoj konferenciji o okolišu i razvoju, zagovarala se nužnost etike koja bi pomirila gospodarski rast i zaštitu okoliša, a kao rješenje za sve veće uništavanje prirode te siromaštvo i ljudsku bijedu dobili smo koncept održivog razvoja. Do danas postoje sporovi među znanstvenicima, teoretičarima i aktivistima o tome što bi održivi razvoj trebao biti, a pogotovo kako se manifestira, koji akteri bi ga trebali manifestirati, odnosno postavlja se problem upravljanja održivim razvojem.³ Najčešće se navodi definicija tzv. komisije Brundtland koja, najjednostavnije rečeno, održivi razvoj definira kao proces u kojemu sadašnje generacije mogu zadovoljiti sve svoje potrebe, ne ugrožavajući zadovoljavanje potreba budućih gene-

racija (WCED, 1987.: 46). Možemo izdvojiti i definiciju koju su dali Svjetska unija za zaštitu prirode (IUCN), program UN-a za okoliš (UNEP) i Svjetski fond za prirodu (WWF) (1991.), a u kojoj se ističe kako je "održivi razvoj proces unapređivanja kvalitete ljudskog života koji se odvija u okvirima tzv. nosivog kapaciteta održivih ekosustava".⁴ Ova definicija mnogo više uključuje ekološke aspekte, ali ostaje problem nemjerljivosti nosivog kapaciteta prirode, premda su Constanza i sur. (1997.) te World Resource Institute (1998.) izračunali kako godišnja novčana vrijednost blagotvornih funkcionalnih utjecaja svjetskih ekosustava iznosi 33,3 milijarde.⁵ No ostaje nam zapitati se nisu li tom matematičkom računicom također upali u zamku ovisnosti o kvantificiranju (ili općoj reifikaciji), što je i dovelo do nikad veće ugroženosti prirode i kvalitativnog aspekta ljudskog života.

Ipak, bez obzira na sve moguće definicije održivog razvoja, gotovo uvijek nalazimo kako je održivi razvoj visinska kota, vodeća ideja, megacilj, odnosno prevladavajući koncept kojemu je dana posredujuća uloga između biznisa i zaštite okoliša, pa možemo zaključiti kako je "održivost proces, a ne cilj, a održivi razvoj je pristup tom procesu" (Cifrić, 2002.: 9). Zbog takve "smušenosti" oko određivanja održivog razvoja, ponekad se navode i srodni pojmovi, kao što su "obzirni razvoj", "uravnoteženi razvoj", "trajni razvoj", "potrajni razvoj", "razvoj sposoban za budućnost" i drugi (Lay, 1998.). Napomenuli smo prije kako je održivi razvoj postao dio šire globalne rasprave nakon konferencije u Stockholmu, ali "slagvort" mu je zapravo osigurala UN-ova konferencija o okolišu i razvoju (UNCED) u Riju 1992.

HISTORIJSKI PREGLED ODNOSA BIZNISA I ODRŽIVOG RAZVOJA

Da podsjetimo, u Riju se sastalo 179 državnika kako bi donijeli nove smjernice za kretanje prema održivom razvoju. Ovdje nemamo previše prostora ući u detaljnu analizu tog događaja i svih donesenih zaključaka, pa će za potrebe našeg rada biti dovoljno istaknuti kako je u Riju koncept održivog razvoja trebao biti operacionaliziran, odnosno kako su zaključci trebali biti u duhu ideje da gospodarski rast te zaštita prirodnih resursa i našeg okoliša mogu biti kompatibilni (Keating, 1994.). No, već i prijašnji zaključci komisije Brundtland bili su umnogome kritizirani kako probleme "grebu" samo po površini svojim prevladavajućim stajalištem kako će nas tehnologija i "pozelenjeli" kapitalizam spasiti (de la Court, 1990.), a pogotovo su ti glasovi postajali glasniji za konferencije u Riju i nakon nje. Kritike su se uglavnom kretale oko teza kako se na tom skupu više govorilo o općenitim problemima i rješenjima, a manje o konkretnim uzrocima eko-socijalnog uništa-

vanja i konkretnim potrebama da se to kretanje preusmjeri ili makar zaustavi (Hildyard, 1995.). Posebno je upadala u oči činjenica kako je skup predstavljen kao presudan u spašavanju svijeta, a niti jedan dokument ili odluka ondje donesena nije bila obvezujuća ni za koga. Skup u Riju ostao će upamćen po još jednoj važnoj novini, koju smo već natuknuli u radu. Naime, dotad su jednog od glavnih krivaca u "pripitomljivanju" prirode brojni zaljubljenici u prirodu, zaštitari okoliša te ekološke udruge (i one iz područja ljudskih prava, prava potrošača, urođeničkih skupina...) nalazili u biznisu, posebno nakon Drugog svjetskog rata i novog industrijskog zamaha. No, u Riju su se predstavnici biznisa pojavili kao partneri u rješavanju problema, a ne kao uzrok tom problemu. Okupljene u tada stvorenu interesnu organizaciju, Business Council for Sustainable Development (BCSD), globalne korporacije postale su dijelom nove koalicije čiji je program glasio: vlade, biznis i civilni sektor pronaći će spretni (za ekonomiju) i sretni (za okoliš) model "kriznog menadžerstva", odnosno "upravljanja" prirodnim resursima. Cinici bi mogli komentirati kako se zapravo od Descartesova "upravljanja" prirodom i nije toliko toga promijenilo. No ta koalicija uzrokovala je mnoge probleme i trvenja između navodnih partnera, tako da su mnogi predstavnici ekološkog i civilnog pokreta optuživali vlade kako uvlačenjem biznisa kao rješenja nagomilanih problema brišu odgovornost sa sebe, a biznis su pak optuživali da pomodarski "pjeva pjesmu" o eko-efikasnosti, ne mijenjajući zapravo prvotni kurs "lupanja" po prirodi na nakovnju preteškim maljem. Taj problem je doveden do usijanja na prošlogodišnjem samitu o održivom razvoju u Južnoj Africi, čime se "slavilo" deset godina Rija.

Prije nego što krenemo u analizu odnosa biznisa i održivog razvoja, potrebno je rekapitulirati tih deset godina od Rija do Johannesburga. Prema pregledu studije *State of the World 2002*, koju Worldwatch Institute iz SAD-a objavljuje svake godine, iskustvom iz Rija i pogledom na posljednjih deset godina ne može biti zadovoljan nitko kome je stalo do održivog razvoja. U tih deset godina povećana je emisija CO₂ u atmosferu, povećan je broj ugroženih biljnih i životinjskih vrsta, kao i koraljnih grebena, povećao se gubitak šumskog područja, dok je povećan ukupan vanjski dug nerazvijenih zemalja (kao i jaz između bogatih i siromašnih) te smrtnost od bolesti poput AIDS-a i malarije. Slično kao i u Riju, u Johannesburgu je poslovni sektor jasno izražavao neprihvatanje ikakvih "nametnutih" rješenja koja bi imala obvezujući karakter, već je ključna riječ postala *partnership*, odnosno dobrovoljne partnerske inicijative između vlada, poslovnog sektora, pojedinih nevladinih organizacija i lokalne zajednice na pitanjima, primjerice, obnovljivih izvora energije, zaštite bio-

raznolikosti, poljoprivrede.... Voditelji samita ponosno su iznijeli podatak o preko 220 partnerskih inicijativa vrijednih 235 milijuna dolara dogovorenih još prije samog samita te o još 60-ak dogovorenih na samome samitu. Sve takve partnerske inicijative ušle su u sporazume Tip 2, koji imaju dobrovoljni karakter. Predsjedavajući samita, Nitin Desai, istaknuo je: "Neki govore kako su partnerske inicijative u interesu korporacija. To nije istina. Veliku većinu partnerskih inicijativa organizirale su nevladine i međuvladine organizacije. Ali ako i ima korporacijske uključenosti, to nije loše. Ne bismo imali kredibilitet bez participacije biznisa. Trebamo donijeti energiju korporacija u našu agendu ako želimo da naše obveze budu dobre."⁶ Unutar sporazuma Tipa 1, koji su međudržavni, na razini vlada i obvezujući, postiglo se još manje nego prije 10 godina. No čak niti unutar tzv. obvezujućeg međudržavnog Tipa 1, kao niti prije u Rijju, nije precizirano tko će i kojim tempom voditi programe do ovih ciljeva, a posebno nije jasno što se zbiva ako se oni ne provedu.

Ne može se poreći razočaranje prošlogodišnjim skupom u Johannesburgu, kako među civilnim sektorom tako i u komentarima najvećeg broja svjetskih medija, a svemu tome uzrok je u činjenici da spomenuta tri tipa odnosa između biznisa i održivog razvoja danas nisu ravnomjerno zastupljena.

TRI TIP A ODNOSA BIZNISA I ODRŽIVOG RAZVOJA

Kao što smo već spomenuli, glavna je tema ovog rada od Rijja uspostavljen prijateljski odnos između biznisa i održivog razvoja, što je tada zaista bilo pravo iznenađenje. Upravo taj preobražaj našom je temom, odnosno zanima nas u kojem smjeru se kreće, koji su dosezi, koje su manifestne, ali i latentne namjere tog ulaska biznisa u arenu održivog razvoja. Taj se odnos pogotovo danas ne smije negirati, imajući u vidu sve veću moć koju (globalne) korporacije osvajaju, tako da ih mnogi unutar piramide moći već vide na mjestu država (a da ne govorimo o običnim ljudima). Podatci kažu sljedeće: od sto najvećih ekonomija 51 posto čine korporacije, a 49 posto države; ako izuzmemo devet država s najvećim BDP-om, 200 najbogatijih korporacija ekonomski je moćnije od ostatka svijeta (više od 180 država); korporacije drže kontrolu nad 90 posto patenata; uključene su u 70 posto trgovine u svijetu, a više od trećine te trgovine odvija se unutar jedne te iste korporacije; naftna korporacija Shell, na primjer, posjeduje zemlju ekvivalentno teritoriju Hrvatske puta četrdeset.... Gotovo je šokantan podatak da uz toliku moć zapošljavaju manje od 3 posto ukupne radne snage na svijetu (Šimleša, 2000.).

Za potrebe ovog rada analizu odnosa između biznisa i održivog razvoja vršit ćemo kroz tri ideal-tipa u weberijanskom smislu:

1. Paradigma antizelenog stanja (*Business as usual*) – unutar ovog tipa dio je biznisa koji je ostao zarobljen – čak i u retoričkom smislu – u otvorenom neprijateljstvu prema zaštiti prirode, odnosno održivom razvoju.

2. Paradigma zelenog pranja (*Business as (un)usual*) – unutar ovog tipa smjestili smo korporacije koje se najizrazitije i najvidljivije predstavljaju kao direktan odgovor na potrebe održivog razvoja. Ovdje upozoravamo na oprez, jer je – kako će biti jasnije iz teksta koji slijedi – potrebno istražiti ne samo manifestne već i latentne obrasce koji se nalaze u odnosu biznisa i održivog razvoja. Potrebno je proanalizirati i istražiti kada se zaista radi o "sljubljuvanju" biznisa i održivog razvoja, kada o (samo)reklamiranju vlastite ekološke i socijalne osviještenosti, a posebno kada je riječ o izoliranim i parcijalnim (održivim) projektima te programima koje pojedine korporacije provode, odnosno potrebno je "raščarati" sitne kapi koje se vole predstavljati kao široko more. Zanima nas, dakle, ukupan potencijal odnosa biznisa i održivog razvoja, odnosno nastojimo izoštriti cijelu sliku, a ne gubiti se u pojedinim razbacanim komadićima.

3. Paradigma zelenog znanja (*Business as unusual*) – ovaj tip biznisa predstavlja revolucionarne promjene u zadovoljavanju naših potreba i očuvanja okoliša. Radi se o zaista iskrenim namjerama i potpuno predanom radu na konceptu održivosti u ekološkom i pravednosti u socijalnom smislu.

Prije nego što krenemo u analizu ovih triju tipova, važno je napomenuti kako nam nije namjera predstaviti ih kao strogo odijeljene cjeline s čvrstim i nepropusnim granicama. Mnogi slučajevi su, kao što ćemo vidjeti, "jednom nogom unutra, jednom nogom van". Postoje brojna preklapanja i prelijevanja između ova tri tipa i neke projekte određenih korporacija zaista je teško decidirano i kruto smjestiti u jedan od tipova, stoga nam služe kao teorijsko pomagalo koje ovaj rad čini preglednijim i čuva nas od nepotrebnih i nepotkrijepljenih generalizacija. Također, premda sve veći dio globalnog socijalnog i ekološkog civilnog sektora naglašava nemogućnost ikakve promjene "destruktivnog korporacijskog mentaliteta", za ovaj smo rad ipak odlučili razdvojiti biznis kao takav na tri spomenuta tipa, upravo kako bismo razlike, ma kako tanke one bile, ipak naglasili i učinili pogodnijima za raspravu.

Tip 1 – Paradigma antizelenog stanja (*Business as usual*)

Neprijateljstvo poslovnog sektora ili biznisa prema ekološkom pokretu i općenito prema zaštiti prirode ima zaista bogatu povijest. Čim je ranih 60-ih godina prošlog stoljeća Rachel Carson u svojoj knjizi *Silent Spring* (1962.) opisala devastirajući utjecaj korištenja pesticida i ostalih kemikalija u poljoprivredi, iz Velsicol Chemical Company, proizvođača DDT-a,

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 3-4 (65-66),
STR. 403-426

ŠIMLEŠA, D.:
PODRŽAVA LI BIZNIS...

upućeno je pismo njezinu izdavaču u kojem je se optužuje kako pisanjem protiv poljoprivrednih kemijskih sredstava za-pravo želi uništiti neovisnost Zapada u proizvodnji hrane i o-staviti ih na milost i nemilost Istoku, a znalo se što tada znači takva optužba. Biotehnološka korporacija Monsanto tiskala je knjigu u kojoj navješćuje nenaseljiv i opustošen svijet ako se smanji upotreba kemijskih sredstava u proizvodnji hrane.⁷ Tridesetak godina kasnije nije se mnogo toga promijenilo – Bill Holmes, bivši član odbora kalifornijskog šumarstva, izja-vio je na jednoj konferenciji drvnoprerađivačkih korporacija: "...najveća prijetnja vama, meni, našim zajednicama, državi i naciji nije više komunizam, nije droga, niti AIDS, niti krimi-nal, niti siromaštvo, čak niti liberalni demokrati, već radikalni ekolozi." Na to se nadovezala državna agencija za zaštitu pri-rode SAD-a, EPA, ustvrdivši kako je američki *environmental ju-stice movement* najpoznatiji po svom protivljenju otrovnim o-dlagalištima, najveća prijetnja političkoj stabilnosti od antirat-nog pokreta iz 1960-ih.⁸ Kada je 1997. donesen Protokol iz Kyota o potrebi smanjenja emisije stakleničkih plinova za 5,2 posto do 2010. u odnosu na 1990. godinu, bio je već gotovo mrtav. Ranije, polovinom 1990-ih najmoćnije korporacije iz sektora iskorištavanja nafte, ruda, kemijske i automobilske in-dustrije te drugih industrija osnovala su Global Climate Coa-lition. Tada su u reklamne kampanje investirali desetak mili-juna dolara kako bi upozorili američku i svjetsku javnost na pokušaj "sakaćenja američke i svjetske ekonomije" poziva-njem na smanjivanje emisije CO₂ i ostalih stakleničkih plino-va u atmosferu. U SAD-u i drugdje na Zapadu upozoravalo se na nepravедnost Protokola iz Kyota budući da dozvoljava industrijski nerazvijenim zemljama donekle povlašten polo-žaj, jer su im povećane kvote za emisiju CO₂ zbog njihovih specifičnih razvojnih situacija. Reakcija biznisa na tu nejed-nakost Protokola iz Kyota – jer sve zemlje i svi sektori ne do-prinose podjednako klimatskim promjenama – bila je krajnje zanimljiva s obzirom na to da upravo biznis predvodi pro-moviranje globaliziranosti kao modela za 21. stoljeće. No i-pak, u SAD-u se taktika industrijskog lobija svodila na puki antiglobalizam plašenjem Amerikanaca kako će izgubiti su-verenitet ako se odlučivanje o vlastitoj sudbini prebaci na me-đunarodnu instanciju kao što je Protokol iz Kyota. Također se u reklamama retorički pitalo zašto bi jedna Kina u naglu in-dustrijskom razvoju dobivala manje zahtjeve za smanjenjem emisije CO₂ od SAD-a. S druge strane, sam direktor najveće naftne korporacije Exxon pozvao je sve prisutne regionalne poslovne subjekte na jednoj konferenciji u jugoistočnoj Aziji da se ne boje katastrofičnih predviđanja radikalnih ekologa, već da zajedno uđu u svijet gospodarskog rasta i progresa. Nedugo zatim u uvodniku novina *China Daily* izraženo je su-

protstavljajući onima koji "se protive kineskom progresu i koji pokušavaju suzbiti njezin razvoj ukazujući na ekološke probleme" (Ayres, 2000.: 22). Da ironija bude veća, cijeli svijet se "nateže" i troše se golema sredstva na konferencije i slično zbog spomenutih 5,2 posto, premda je Međunarodni panel za klimatske promjene (IPCC), međunarodna skupina od preko 1000 znanstvenika iz područja vezanih za klimatske promjene, u svojim izvještajima čak i prije Protokola iz Kyota naglasila kako je za sprečavanje klimatskih promjena potrebno reducirati emisiju stakleničkih plinova za 60-80 posto, ovisno o kojim je plinovima riječ. Poslovni sektor se zadovoljan vratio u pregovore oko Protokola iz Kyota kada je gotovo dozvoljena trgovina ugljičnim dioksidom, tako da će primjerice umjesto stvarnog smanjivanja emisije CO₂ sada biti dozvoljeno zasaditi monokulturne plantaže stabala koja će apsorbirati CO₂, čime će se nadalje dobivati krediti za emisiju CO₂ u atmosferu. Forest Trends International procjenjuje da je takav tzv. *carbon casino* godišnje vrijedan 30-100 milijardi dolara.⁹

Kao izrazito neprijateljski raspoloženu prema poštivanju ekoloških i socijalnih prava moramo spomenuti International Chamber of Commerce (ICC) – Međunarodnu trgovinsku komoru koja okuplja korporacije iz cijelog svijeta. Potpredsjednik ICC-a, Richard McCormick, istaknuo je 1999. kako su "multilateralni trgovinski sustavi slabašni, jer se povezuju s radničkim pravima i okolišem, što može rezultirati katastrofom u trgovinskim sustavima".¹⁰ Gotovo je nevjerojatno kako ICC uopće ne krije svoj utjecaj na WTO; kako kaže politički menadžer ICC-a, Stefano Bertasi, utjecaj na procese unutar WTO-a odvija se na dva načina: kroz međunarodne organizacije (npr. ICC) te kroz nacionalne komitete ICC-a na vlade članice WTO-a i njihova predstavništva u toj organizaciji.¹¹ Uostalom, kada netko definira globalizaciju kao "slobodu za moju grupaciju kompanija da investiramo gdje želimo i kada želimo, da proizvodimo što god želimo, da kupujemo i prodajemo gdje želimo i da imamo što manja ograničenja koja bi dolazila od radničkih zakona ili socijalnih sporazuma", poput Percyja Barnevik, predsjednika industrijske grupacije ABB, svaki komentar je suvišan. Ovdje nema čak niti retoričke brige za održivi razvoj, čije "ignoriranje danas znači zaostajanje u osobnim horizontima" (Lay, 1998.). Danas je GCC zapravo mrtvo slovo na papiru jer su ga od 1997. naovamo napustile neke od najvećih korporacija, kao što su Dupont, British Petrol, Shell, Ford, GM, Texaco, Daimler-Crysler i druge, ističući svoju privrženost borbi protiv klimatskih promjena i priznanje kako ih je čovjek stvorio, pa će ih jedino on eventualno i uravnotežiti.

Ovdje bi se po posljedicama svoga djelovanja našle mnoge korporacije i industrijski lobiji. No većini je retorika uve-

like promijenjena, stoga smo odlučili staviti ih u drugi tip. Andy Rowell (2002.) tvrdi kako su korporacije godinama predano usvajale tzv. 3D strategiju: *Deny* – poricati bilo kakve probleme ili devastirajuće posljedice proizašle iz djelovanja dotičnih korporacija; *Delay* – odgoditi bilo kakve efektivne akcije i *Dominare* – dominirati u međunarodnoj agendi i pregovorima o stvarima koje se tiču biznisa. Ugrubo rečeno, od polovine devedesetih dodan je četvrti D, *Dialogue* – gdje se potvrđivalo o naučenim greškama iz prošlosti (npr. izjava iz Shella), o spremnosti za novu budućnost te o želji za dijalogom s ostalim sektorima u društvu.¹²

Tip 2 – Paradigma zelenog pranja (*Business as (un)usual*)

Naftna korporacija Shell najreprezentativniji je predstavnik ovog tipa odnosa između biznisa i održivog razvoja. Ovu korporaciju smatraju predvodnicom novog doba, koje karakterizira "odgovorni korporativni građanin". Iz najpoznatijih korporativnih savjetničkih agencija upravo navode primjer Shella kao dobar način komunikacije s javnošću (DiPiazza i Eccles, 2002.). Shell je inovator u poželjnom novogovoru prema održivom razvoju kroz fraze tipa *people, planet and profit* (pri čemu nije slučajno da je profit odjednom tek na trećem mjestu). Oni su "nositelji promjene" i predstavljaju "novi etički obrazac" za 21. stoljeće, učeći na vlastitim greškama iz prošlosti. Sve je potkrijepljeno znanstvenim pristupom kroz naglašivanje "eko-efikasnosti", do koje možemo doći jedino "postupnim promjenama", odnosno potreban nam je "balansiran pristup promjenama". Ne može se poreći i priznanje samog biznisa ovoj naftnoj korporaciji kao prvaku u kreiranju povoljne klime za održivi razvoj u svom okruženju. Naime, Philip Watts, predsjednik Shella, jest i predsjedavajući World Business Council for Sustainable Development (WBCSD), grupacije brojnih korporacija stvorene kako bi zastupala interese biznisa na samitu u Rijui. Mark Moody-Stuart, bivši predsjednik Shella, predsjednik je još jedne grupacije korporacija – Business for Sustainable Development (BASD), koju su zajednički osnovali za samit u Johannesburgu WBCSD i ICC. Upravljanje dvjema najvažnijim i najvećim grupacijama biznisa koje se bave održivim razvojem dovoljno govori o ugledu Shella unutar korporativnog sektora. Sve je to posebno zanimljivo ako znamo kako je upravo Shell u okviru ekološkog i socijalnog pokreta godinama bio personificiran kao najveće zlo koje je korporativni svijet iznjedrio. Počelo je 80-ih godina prošlog stoljeća odbijanjem Shella da prestane investirati u Južnu Afriku, što je bio apel brojnih grupa i organizacija kako bi prisilili vladu Južne Afrike da prestane provoditi politiku aparthejda prema većinskom crnačkom stanovništvu. No, sve

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 3-4 (65-66),
STR. 403-426

ŠIMLEŠA, D.:
PODRŽAVA LI BIZNIS...

je kulminiralo 1995. kada su u Nigeriji pogubljena devetorica pripadnika naroda Ogoni, koji nastanjuju deltu rijeke Niger. Ogoni su prosvjedovali protiv Shellova crpljenja nafte s njihove zemlje, jer im je to zagađivalo okoliš, osiromašivalo ih desetljećima, zbog toga prisiljavalo na iseljavanje, a bilo je i mnogo smrtnih slučajeva. Od pedesetih godina Shell je s područja na kojem živi narod Ogoni izvukao nafte u vrijednosti 30 milijardi američkih dolara. Prihod od nafte iznosi 90 posto nigerijskog izvoza i 80 posto ukupne nigerijske ekonomije, dok Shell u tome sudjeluje s 50 posto, pa diktatorski režim generala Sanija Abachea nije dozvolio ikakvo mijenjanje tog stanja (Klein, 2002.: 272-278). Danas bi bilo prilično teško čuti riječi koje je tada izgovorio generalni menadžer za Nigeriju, Naemeka Achebe: "Za komercijalnu korporaciju koja pokušava investirati potrebno vam je stabilno područje".¹³ Shell je optuživan kako je izvršio pritisak na vojni režim da uguši mirne prosvjede protiv svojih bušotina koje su zagađivale pitku vodu i onečišćivale okoliš Ogonija. Nakon smaknuća devetorice aktivista, od kojih je najpoznatiji bio Ken Saro-Wiwa, pisac nominiran za Nobelovu nagradu, Shell se našao na meti Međunarodne udruge pisaca (PEN), brojnih umjetnika, ekoloških aktivista, organizacija koje pomažu zemljama trećeg svijeta, kao i najšire javnosti, pa su trpjeli ne samo bojkot svojih proizvoda već i uništavanje imovine od pobješnjelih europskih aktivista. Još i danas u SAD-u traje sudski proces protiv Shella koji su pokrenuli obitelj Kena Saro-Wiwe i zastupnici naroda Ogoni, premda iz naftne korporacije negiraju bilo kakvu odgovornost, bez obzira na to što su se povukli s područja na kojima žive Ogoni. Kako je već naznačeno, danas je Shell među korporacijama predvodnik novog vala koji donosi brigu za održivi razvoj. Njihove se reklame pitaju postoji li izbor između profita i principa, naglašujući predanost održivom razvoju i smanjenju emisije stakleničkih plinova u atmosferu iz njihovih postrojenja.¹⁴ Najveći projekt zasigurno predstavlja eksperiment pretvaranja cijelog Islanda u prvu potpuno hidrogensku ekonomiju, dakle neovisnu o fosilnim gorivima, što ga Shell, između vladinih i znanstvenih institucija s otoka, provodi u suradnji s korporacijama Daimler-Crysler i Norsk Hydro. Na opće iznenađenje, a možda i zaprepaštenje u korporativnom sektoru, povukli su se iz GCC-a kako bi jasno dali do znanja da prihvaćaju Protokol iz Kyota i potrebu da se klimatske promjene zaustave. Svoju stranicu na Internetu otvorili su komentarima i kritikama, a na samu stranicu postavili su i Deklaraciju o ljudskim pravima UN-a, ističući svoju predanost poštivanju ljudskih prava. Na samitu u Johannesburgu predstavili su zajednički projekt sa Svjetskom bankom o smanjenju ispuštanja plinskih buktinja

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 3-4 (65-66),
STR. 403-426

ŠIMLEŠA, D.:
PODRŽAVA LI BIZNIS...

iz njihovih postrojenja diljem svijeta. Na samitu o održivom razvoju također je predstavljen i projekt investiranja nekoliko milijuna dolara u Nigeriju gdje živi narod Ogoni, a povukli su se i iz nekih drugih projekata zbog pritiska javnosti i tužbi, kao što je, primjerice, odustajanje od gradnje plinovoda u okviru parka prirode Kirthar u Pakistanu. Jedan od najpoznatijih sociologa današnjice uzeo je 1995. kao godinu "dalekosežnih promjena" u ponašanju najmoćnijih korporacija, a u prilog tomu navodi primjer Shella da nakon prosvjeda ekoloških udruga (znači ne svojevoljno) ne potopi na dno oceana svoju iskorištenu naftnu platformu Brent Spar (Giddens, 1999.: 53-54). Upravo je nevjerojatno da je Giddens uzeo baš tu godinu, jer je svega par mjeseci nakon epizode s Brent Sparom došlo do incidenta u Nigeriji. Mnogi i danas smatraju da jedino što je Shell naučio iz povijesti jest kako investirati u vlastiti imidž, reklame, odnose s javnošću i slično, ne mijenjajući previše glavni tijek svoga djelovanja. Tako kritičari ističu kako unatoč silnoj brizi za klimatske promjene i pozivima za "razborite mjere predostrožnosti" upućene "svijetu koji akciju treba sada", nije baš za pohvalu investicija od 6,5 milijardi dolara za istraživanja te proizvodnju nafte i plina u samo godinu dana (Lubers, 2002.). Također nije za pohvalu da u nigerijskim postrojenjima dolazi do ispuštanja metana iz plinskih postrojenja, što je strogo zabranjeno u Shellovim matičnim zemljama Nizozemskoj i Engleskoj. Iz Shella nadalje nisu rekli kako i dalje rade u delti rijeke Niger, pri čemu ta regija i dalje trpi katastrofalne posljedice, poput 400 mrtvih zbog eksplozije naftovoda te izlivanja nafte i ostavljanja 150 000 ljudi bez pitke vode.¹⁵ Posebno je negativno odjeknuo u javnosti skandal sa špijuniranjem aktivista koji su organizirali akcije i kampanje protiv Shellova djelovanja u Nigeriji. Za to su unajmili obavještajno-detektivsku agenciju Hakluyt & Company Ltd. iz Londona koja je nadgledala i špijunirala aktiviste. Dapače, jedan od špijuna agencije nakon skandala u Nigeriji proputovao je cijelu Europu predstavljajući se kao filmaš koji želi snimiti film o borbi za prava naroda Ogoni, odnosno film o kampanji protiv Shella. Kada je izbio skandal sa špijuniranjem te agencije, iz Shella su odgovorili kako priznaju da su zatražili njezine usluge, ali da nisu bili svjesni njezine taktike. Prilično čudno, jer je Shell direktno sudjelovao u nastanku Hakluyta, budući da je predsjednik Hakluyta, Sir William Purves, istovremeno predsjednik odjela za transport u Shellu, a Sir Peter Holmes, koji je predsjednik fondacije Hakluyt (neka vrsta supervizorskog tijela) bivši je predsjednik Shella (Lubers, 2002.: 126-130). Sve to naravno možemo shvatiti kao kritike onih koji su neskloni Shellu i korporativnom sektoru općenito, ali odnos biznisa i održivog razvoja zaista ima problema ako korpo-

racija koja službeno utjelovljuje najuspješniji plod tog odnosa, na obnovljive izvore energije troši svega 0,6 posto svoga godišnjeg proračuna, istodobno proizvodeći više CO₂ nego mnoge čitave države (Bruno, 2002.).

Ne možemo ovdje sada nabrajati slične slučajeve – kako smo rekli u kratkom opisu ovog tipa – manifestne brige za okoliš i ljude, a latentne politike koja uništava i jedne i druge. Taj raskorak između retorike i stvarnosti naziva se *greenwash*.¹⁶ Po oxfordskom rječniku *greenwash* se može prevesti kao "dezinformacija stvorena od organizacije koja se želi u javnosti prikazati kao ekološki odgovorna". *Greenwash* također možemo shvatiti i kao "fenomen kada socijalno ili ekološki destruktivne organizacije nastoje sačuvati ili proširiti tržište predstavljajući se kao prijatelji okoliša i lideri u borbi protiv siromaštva".¹⁷ Kritičari korporacija ističu kako je to ozelenjivanje subjekata koji uništavaju prirodu postalo prava moda među korporacijama. Kao tipičan primjer *greenwasha* možemo navesti suradnju Shella i novozelandske podružnice jedne od najpoznatijih organizacija za zaštitu okoliša, World Wildlife Funda (WWF). Te dvije organizacije potpisale su 1998. ugovor o zaštiti kitova, pri čemu je Shell bio financijer, a WWF-NZ vodio je projekt na terenu. U svim medijima osvanula je njihova zajednička izjava u kojoj je stajalo kako će "zahvaljujući Shellu, novozelandski ugroženi kit biti spašen od izumiranja". Ono što u reklami nije rečeno, jest činjenica da je program zaštite tog ugroženog morskog sisavca počeo još 1994. stvaranjem utočišta za kitove. Tvrdnja Shella i njihova WWF-NZ partnera još je više začuđujuća ako znamo da se temelji na jednoj jedinoj ekspediciji znanstvenika koji su išli obilježavati kitove i vršiti njihov popis, a koju je financirao Shell. Kada su Shellova menadžera za odnose s javnošću, Antoniusa Papaspiropolousa, tražili da prokomentira taj nesklad, odgovorio je kako se ponekad "mora naglasiti istina kako bi se dobila medijska potpora" (Lubers, 2002.: 49-50). Naravno, svu tu kampanju pratile su reklame na televiziji i u novinama, koje su naglašivale predanost ove naftne korporacije održivom razvoju. Sličnih je slučajeva bezbroj. Na primjer, farmaceutske korporacije prije godinu dana tužile su Južnu Afriku zbog vladine odluke da dozvoli uvoz "generičkih" lijekova protiv AIDS-a, od kojeg boluje svaki peti stanovnik te zemlje, a većina nema novaca da kupi lijekove najmoćnijih farmaceutskih korporacija, koji su zaštićeni ugovorima o patentima unutar WTO-a. Tek nakon pritiska domaće i međunarodne zajednice tužba je povučena, ali to nije smetalo tim istim korporacijama – a radi se o Mercku, Bristol-Myers Squibbu i GlaxoSmithKlineu – da u toj istoj Južnoj Africi na samitu u Johannesburgu unutar dobrotvornih sporazuma Tipa 2 zajedno sa Svjetskom bankom,

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 3-4 (65-66),
STR. 403-426

ŠIMLEŠA, D.:
PODRŽAVA LI BIZNIS...

UNICEF-om, Svjetskom zdravstvenom organizacijom i drugima predloži projekt za oboljele od AIDS-a, naravno pod patronatom BASD-a.¹⁸ Prošle godine u Hrvatskoj je GlaxoSmith-Kline sponzorirao program i koncert povodom dana borbe protiv AIDS-a uz poruku kako je njima svaki dan dan borbe protiv te bolesti. Između mnogih projekata predstavljenih u Johannesburgu BASD nudi partnerstvo Exxona, koji ulaže u borbu protiv malarije u Africi. Među aktivistima i ekološkim organizacijama posebno je negativno odjeknulo pojavljivanje u Johannesburgu glavnog direktora jedne od najpoznatijih ekoloških organizacija, Greenpeacea, s već spomenutim Bjornom Stigsonom, predsjednikom WBCSD-a, pri čemu su zajednički poslali apel svjetskim vladama da se aktivnije priključe borbi protiv klimatskih promjena. Svjetska banka u suradnji sa Školom za higijenu i medicinu iz Londona te korporacijama Unileverom, Colgate Palmolivom i Procter & Gambleom inicirala je projekt WASH, u kojem im je namjera da pranjem ruku smanje zarazne bolesti i umiranje od njih, jer je manjak zadovoljavajućih sanitarija uzrokom tri četvrtine svih zaraza. No cijeli projekt ostaje upitan jer su kao područja u kojima će se ovaj program prvo provoditi izabrane Gana – gdje Svjetska banka svojim programom strukturalnog prilagođivanja promovira privatiziranje vodoopskrbnog sustava, zbog čega će ljudi morati plaćati veću cijenu za vodu – te Indija, gdje pola milijuna ljudi nema zadovoljavajuće sanitarije, ali to je svakako najmanje problematično u indijskoj pokrajini Kerala, izabranoj za program WASH, jer ona ima najveće higijenske standarde: najmanju smrtnost od dijareje, najmanju smrtnost djece i najveću pismenost žena u Indiji. No istovremeno Vandana Shiva (2002.) upozorava kako Kerala ima i najbogatiji urođenički tradicionalni sustav higijenske zaštite upotrebom mnogih korisnih lokalnih biljaka, pri čemu nema korištenja kemikalija u detergentima, sapunima i pastama za zube niti zagađivanja od toga. Također, stanovništvo Kemale se trenutačno bori protiv obližnje tvornice za punjenje vode u vlasništvu Coca Cole, koja lokalnim ljudima uništava pitku vodu i smanjuje njezinu količinu. Postavlja se pitanje treba li nas čuditi ovakvo ponašanje Svjetske banke, jer ni toj instituciji, unatoč javno proklamiranoj politici održivog razvoja, brige za okoliš i kvalitetu života, nije bio problem da u razdoblju od Rija do Johannesburga u istraživanje i iskorištavanje nafte u industrijski nerazvijenim zemljama investira iznos od 24 milijarde dolara, a u projekte obnovljivih izvora energije tek nešto više od milijardu dolara u istom razdoblju.¹⁹ Kako nakon ovoga gledati na prijedlog uspješnog projekta održivog razvoja kojim se Svjetska banka predstavila na samitu u Johannesburgu, nazvavši ga *Clean Air Act*, u suradnji s – izme-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 3-4 (65-66),
STR. 403-426

ŠIMLEŠA, D.:
PODRŽAVA LI BIZNIS...

đu ostalih – Fordom, Shellom, Exxonom, UNEP-om i tako dalje?²⁰ Biotehnološka korporacija Aventis obećala je uložiti velikih 25 milijuna dolara u pet godina za borbu protiv bolesti u Africi, BP pak postavlja solarne ploče na škole u Brazilu, a Međunarodna služba za nabavu poljoprivredno-biotehnoloških aplikacija (ISAAA) u Keniji kao održivi razvoj predstavlja proizvodnju genetski modificiranih banana. Mali letak koji je sastavila ista institucija prošle je godine u Hrvatskoj ambasada SAD-a dijelila novinarima. U letku se isticala sigurnost GMO-hrane za ljude, njezina isplativost, nepotrebnost da je se posebno označi i slično. Od javnosti je ostalo skriveno kako u vijeću direktorâ spomenute institucije sjede predstavnici najmoćnijih biotehnoloških korporacija, poput Syngente, kako u tijelu subjekata koji institucionalno podržavaju ISAAA-u sjede predstavnici biotehnoloških korporacija Bayera, Monsanto i Pioneera, između ostalih, a sponzori programa su veliki prehrambeni giganti poput Cargilla i drugih. Također je kao doprinos održivom razvoju koalicija BASD predstavila i nekoliko projekata koji uključuju izgradnju nuklearnih elektrana i plinovoda po Africi.²¹

Posljednjih godina upozorava se i na tzv. *bluewash* taktiku, odnosno zaogrtnje korporacija plavom zastavom UN-a. Inicijativom Koffija Annana UN je s pedesetak korporacija potpisao Global Compact ugovor, gdje se spominje dobrovoljno poštivanje radničkih i ljudskih prava te zaštita prirode. Global Compact su potpisale redom korporacije kojima je dokazano upravo kršenje svih tih prava.²² To je posebno opasno budući da su UN barem do sada smatrani jednom od rijetkih, ako ne i posljednjom globalnom organizacijom koju treba snažiti i čije vrijednosti i mehanizme treba dalje razvijati. Kenny Bruno (2002.) u svom komentaru samita u Johannesburgu ističe kako on jest povijesni za UN, ali zbog krivih razloga, jer je to prvi put u povijesti te organizacije da su obični, mali ljudi, radi kojih je ta organizacija i osnovana, organizirali prosvjede protiv nekog događaja iza kojeg stoji UN.

Tip 3 – Paradigma zelenog znanja (*Business as unusual*)

Ovaj tip je najteže analizirati. Ovdje su se mogli naći pojedini projekti i programi već spominjanih korporacija i institucija. Projekt pretvaranja Islanda u prvu hidrogensku ekonomiju na svijetu zaista predstavlja revolucionaran projekt koji bi umnogome mogao izmijeniti glavna političko-ekonomska svjetska kretanja. Ipak, naveli smo razloge zašto smo taj projekt stavili u prethodni tip. Jednostavno, odlučili smo se ne klasificirati pojedine projekte i usamljene programe, već ukupnu politiku i predanost određenih subjekata. Doduše, mnogi bi zamjerili i postavljanje ovakve teze o pozitivnu odnosu biz-

nisa i održivog razvoja, smatrajući biznis inherentno suprotnim prirodi i zaštiti okoliša te ljudskog zdravlja, budući da ga orijentiranost na profit gura prema neravnoteži, što je obratno od prirode (McBurney, 1998.: 5). Po McBurneyu, dakle, dok biznis ravnocrtno juri nemajući vremena niti osvrnuti se, u prirodi je sve ciklično, sve se vraća i čini jedan sustav koji teži ravnoteži. Samim je time i besmisleno govoriti o nekakvoj suradnji biznisa i prirode. Ističe se da ako "uzimamo više negoli nam treba, uzimamo od nekoga drugoga, od budućnosti ili od okoliša i drugih vrsta".²³ Mora se ipak priznati da ova moguća suradnja predstavlja izazov koji su danas sve spremniji preuzeti mnogi ekološki orijentirani teoretičari i aktivisti. Lester Brown, bivši direktor Worldwatch Instituta (čijim smo se mnogim podacima koristili u radu, jer je riječ o uglednoj instituciji koja već godinama javnosti predstavlja stanje u svijetu i upozorava na pogoršavanje ravnoteže u prirodi, na opasnosti za ljudsko zdravlje i slične zabrinjavajuće trendove), a danas direktor Earth Policy Instituta, gdje je malo više okrenut održivom razvoju i eko-ekonomiji, terminu koji je poprilično popularizirao u svojim posljednjim radovima, također ističe (Brown, 2001.) kako je današnja ekonomija neodrživa, ali za razliku od npr. McBurneyja vjeruje kako je moguća ekonomija koja respektira principe ekologije, održiva ekonomija koja je u stanju oponašati izbalansiranost i cikličnost prirode. Pri tome je prilično jasan i konkretan kada tvrdi: "Ekonomija je ili održiva ili nije" (Brown, 2001.: 78). Prema tome, nema trećeg puta u održivom razvoju za Browna. Naš bi cilj bio kako "prebaciti" principe prirode u ekonomiju. Kao dokaz da je i to eventualno moguće, možemo navesti primjer grada Kalundborga u Danskoj. Taj je grad, između ostalog, zaslužan što se više ne kaže 'nešto je trulo u državi Danskoj', već 'nešto je zeleno u državi Danskoj'. Kalundborg već godinama posjećuju brojni biznismeni kako bi pokušali kopirati njegovu sinergijsku međupovezanost brojnih postrojenja i njihovih korisnika. Donekle bi se moglo govoriti o pokušaju stvaranja prvog *zero-waste* postrojenja. Tu se umrežene nalaze tvornica cementa, ribnjak, elektrana, naftna rafinerija, tvornica za proizvodnju gipsanih ploča, tvornica za proizvodnju inzulina i lokalne farme. Svi ovi subjekti djeluju u zatvorenom krugu, čineći smeće jednog subjekta resursom za proizvodnju drugoga. Sinergijski sustav koji se primjenjuje u Kalundborgu donekle i podsjeća na kretanje procesa u prirodi te kao takav predstavlja izazov industrijskoj ekologiji.²⁴ Time dolazimo do "sljedeće industrijske revolucije", koja nas vodi do prihvaćanja mogućnosti postojanja "prirodnog kapitalizma koji prirodne resurse i okoliš uzima kao temelj održavanja ukupne ekonomije, a ne resursom koji je neograničena potro-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 3-4 (65-66),
STR. 403-426

ŠIMLEŠA, D.:
PODRŽAVA LI BIZNIS...

šna roba" (Hawken i sur., 1999.: 9). Spomenuti autori ističu kako će oni koji u budućnosti neće moći koristiti prirodni kapital (jer su ga u prošlosti podređivali financijskom ili ga još uvijek podređuju), imati velika razvojna ograničenja. Pred nosom nam se odvija nova velika revolucija u proizvodnji, ali prije svega ona je nemoguća bez rekonceptualizacije sustava (političkog, ekonomskog, izobrazbenog...) po čijim pravilima proizvodimo i živimo, jer prirodni kapital je ekonomski neprocjenjiv. Brown čak ističe kako možemo početi s naobrazbom za profesije 21. stoljeća, gdje – s obzirom na razvoj, ulaganja i nadolazeće potrebe – neće biti nezaposlenih. Te su profesije: inženjeri recikliranja, hidrolozi, akvakulturni veterinari, ekološki ekonomisti i arhitekti, geotermalni geolozi, inženjeri turbina za vjetrenjače i meteorolozi specijalizirani za vjetrove, mehaničari bicikala, inženjeri šumarstva te stručnjaci za planiranje obitelji (Brown; 2001.: 91). Po Brownu (2001.: 89), ako se prihvate načela eko-ekonomije, možemo sa zadovoljstvom početi mahati veliko "zbogom" kopanju ugljena, nuklearnim elektranama, nekontroliranoj sječi šuma, iskorištavanju nafte, porastu proizvodnje automobila te jednokratnim proizvodima. To je dakle temelj te nove magične riječi: eko-efikasnost, pri čemu se, dakle, inzistira da ekonomija nije (dugoročno) efikasna ako ne usvaja ekološka načela, po Brownu, ili ako ne shvaća i prihvaća neprocjenjivu vrijednost prirodnog kapitala, po Hawkenu, A. B. Lovins i L. H. Lovins. Ipak, čak i autori koji su razradili pojam "prirodni kapitalizam" priznaju da eko-efikasnost, kada, primjerice govorimo o proizvodnji štedljivih automobila, nema nikakve svrhe ako se istodobno ne radi na društvu u kojem se smanjuje potreba za automobilima općenito, što danas nije čest slučaj. Ovo troje proslavljenih vizionara naglašuju (Hawken i sur., 1999.: 41) "kako mnogi socijalni troškovi vožnje automobilima imaju manje veze s gorivom, a više s prometnim gužvama i zakrčenim ulicama, prometnim nesrećama, nepokretljivošću ljudi, sve manje prostora za druge aktivnosti, a sve više za ceste, parkirališta i garaže. Ti socijalni troškovi u SAD-u npr. godišnje dosegnu osminu BDP-a". Dapače, John Whitelegg (1993.) ističe kako automobili tijekom upotrebe emitiraju "svega" 40 posto od svog ukupnog zagađenja, a prije nego što uopće i dotaknu cestu zagađenju doprinose 56 posto od svog ukupnog zagađenja. Ostalih četiri posto otpada na "pospremanje" nakon što više nisu u upotrebi. Prema tome, bez reforme korištenja prostora u gradovima i poboljšavanja javnog prijevoza te razvoja alternativâ automobilima, neće nas spasiti nikakva tehnologija. I ovdje možemo navesti Dansku kao primjer i uzor. Naime, u Kopenhagenu se 32 posto prijevoza odvija biciklima. U Amsterdamu se, ako niste na to naviknuti, doslovno

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 3-4 (65-66),
STR. 403-426

ŠIMLEŠA, D.:
PODRŽAVA LI BIZNIS...

izgubite na posebnim kružnim tokovima za bicikle. Kineski otok Gulangyu, na kojem živi 20 000 ljudi mjesto je na kojem uopće nema automobila, osim nekoliko na električni pogon za dežurne službe. Otok je premrežen tunelima i žičarom. Grad s više od dva milijuna stanovnika, Curitiba, u Brazilu, mjesto je koje je smanjenje vožnje automobilom za četvrtinu postignulo inovativnim razvojem autobusnih linija. Od putnika koji svakodnevno koriste autobuse, njih 28 posto ističe kako imaju svoje automobile, ali je javni prijevoz brz, jeftin i komforan te stoga automobile radije ostavljaju kod kuće. Zbog toga se u Curitiba godišnje sačuva 7 milijuna galona benzina.²⁵

Jedno je sigurno. Danas svjedočimo pravom procvatu sektora obnovljivih izvora energije i uštede recikliranjem. U proteklom desetljeću korištenje energije vjetra raslo je svake godine 25 posto, solarne energije 20 posto, a geotermalne 4 posto. Danska dobiva 15 posto svoje energije od vjetra, sjeverna njemačka pokrajina Schleswig-Holstein 19 posto, a španjolska pokrajina Navarra 22 posto. Grijanje na solarnu energiju ima 70 posto kućanstava u Izraelu, a na Cipru 90 posto. Grad u Oregonu, Salem, 1996. je postao prvim gradom u SAD-u koji svu energiju koja se u gradu koristi dobiva od obnovljivih izvora energije. U proizvodnji čelika u SAD-u 58 posto dolazi od otpada, u Njemačkoj 72 posto u proizvodnji papira dolazi od reciklaže (kada bi u cijelom svijetu bilo tako, sjeća drveća opala bi za trećinu). Bilježimo rast organskih poljoprivrednih površina za 42 puta.²⁶ No, i taj je procvat još uvijek maloga dosega, čak i unutar biznisa: korištenje vjetra za energiju čini svega 1 posto ukupne potrošnje energije (90 posto energije i dalje se dobiva od fosilnih goriva). Kina bi iskorištavanjem vjetra mogla udvostručiti svoju sadašnju proizvodnju struje, Zapadna Europa mogla bi se cijela opskrbiti strujom koristeći energiju vjetra sa svojih obala, a prema podacima ministarstva energije SAD-a, tri vjetrom najbogatije savezne države (Sjeverna Dakota, Kansas i Teksas) mogle bi zadovoljiti potrošnju struje cijelog SAD-a. Površine na kojima se organski uzgaja hrana čine svega 3 posto od ukupnih poljoprivrednih površina.²⁷ Čini se da je *business as usual* još uvijek jaka mantra, jer nema drugog razloga da se u obnovljive izvore energije ne investira mnogo više. Tehnologija nove revolucije čeka skupljajući paučinu. Gotovo je nevjerojatno da još nismo u potpunosti prešli na obnovljive izvore energije, imajući na umu kako su fotovoltne solarne ploče pronađene još 1952., a grijači vode na sunce još krajem 19. stoljeća. Izgleda da je sjaj crnog zlata i miris zelenih novčanica još uvijek premoćan. S obzirom na neke primjere iz drugog tipa odnosa biznisa i održivog razvoja, kada korporacije koje kontroliraju tržište fosilnim gorivima počinju kupovati i kontrolirati tržište obno-

vljivih izvora energije, javlja se strah da će se zapravo time usporiti rast ekoloških alternativa, sve dok fosilna goriva donose profit. Dapače, mnogi strahuju kako se upravo korporacije iz naftnog, energetskeg i drugih sektora koji trenutno ne doprinose zaštiti okoliša, pripremaju za ulaz na teren zelenog kapitalizma. Obnovljivi izvori energije rješenje su upravo zato što predstavljaju decentralizirane sustave i gotovo svugdje prisutne besplatne resurse. No, niti to ne mora biti tako. Berman i O'Connor (1996.) navode kako je, na primjer, Clinton više od Busha podržavao investiranje u obnovljive izvore energije, ali radilo se o subvencijama velikim energetskim korporacijama. Danska nam ovdje opet može biti svijetli primjer, budući da je tamo 80 posto kapaciteta za proizvodnju vjetra u vlasništvu individualnih farmera i poljoprivrednih kooperativa. Solarna energija možda jest slobodna, svuda i za sve, ali kroz kontrolu sredstava koja omogućuju njezino pretvaranje u struju, prirodna sveprisutnost sunca postaje umjetno ograničena. Bilo bi zaista loše, zaključuju isti autori (1996.: 207), kada bi umjesto podržavanja lokalne samoodrživosti i neovisnosti, solarne ploče postale sredstvom visokocentraliziranih sustava financiranja i kontrole. Biti ovisan o fotovoltnim pločama koje kontrolira Enron ili Siemens, nije alternativa ovisnosti o ugljenu ili nafti Exxona, BP-ja ili Shella. Danas, s razvojem ekološke svijesti, zaista svjedočimo fenomenu zelenog konzumerizma ili zelenog kapitalizma, gdje se pojedine korporacije specijaliziraju isključivo za "zdrave i ekološki prijateljske" proizvode, a to često poprima i apsurdne razmjere. Primjerice, korporacija Body Shop, koja inzistira na tome da su joj svi proizvodi dobiveni bez korištenja umjetnih sastojaka te uz poštivanje prirode i urođeničkog znanja, nazvala je svoju kolonjsku vodu za muškarce "Aktivist". Kritizirajući uobičajenu korporacijsku praksu, naglašujući svoju borbu za stanovnike zemalja trećeg svijeta i okoliš, u Body Shopu istodobno smatraju kako su "preradikalni za sindikate" (Frank, 2002.: 213-216). Bader (1997.) navodi kako uz "Barbike" i Action Manove možete kupiti i "zelene" igračke, poput eko-ratnika i antitoksičnih heroja, premda su i jedni i drugi napravljeni od nezdravih materijala, i za djecu i za prirodu. Prije će biti da je i to *business as usual*. A što reći na činjenicu kako se prilikom proizvodnje solarnih ćelija ispuštaju kancerogeni elementi, kao i oni koji uništavaju ozon? Vjerojatno će se i ovdje pokazati kako nam treba manje, odnosno ako govorimo o prostorima u kojima živimo, kako su pasivni oblici solarnog grijanja, dobra izolacija prostora i ušteda energije najučinkovitiji i najekološkiji načini življenja. Uostalom, "učiniti više s manje" i jest bila jedna od osnovnih misli vodilja komisije Brundtland, koja je i "ubacila" održivi razvoj u ovaj često neodrživi svijet.

ZAKLJUČAK

Ovaj bi pregledni rad imao namjeru uvesti nas u svu kompleksnost odnosa između biznisa i održivog razvoja. Historijski pregled, kao i analiza triju tipova odnosa između biznisa i održivog razvoja imaju cilj olakšati "prvo čitanje" i rasplesti čitav niz mnogostrukih kretanja toga odnosa. Štoviše, rad je poziv na daljnji dijalog i "brušenje" koncepta koji bi u stvaranje održivog razvoja uključio sve relevantne (i prije svega zainteresirane) subjekte u svijetu i u Hrvatskoj. Hrvatsku nismo previše spominjali jer bismo time umnogome prešli dozvoljeni prostor ovoga rada, a donekle i okvir teme; s obzirom na to da ovdje živimo i radimo, Hrvatska zaslužuje posebno poglavlje. Ona je, unatoč svojoj bogatoj bioraznolikosti i mogućnostima korištenja obnovljivih izvora energije, u velikom zaostatku za nekim europskim područjima. Sunčeva energija se tako 2000. godine iskorištavala samo 0,01 posto, što je, s obzirom na mogućnosti, tako mala brojka da je gotovo nevjerojatna (Potočnik i Lay, 2002.: 127). Članice Hrvatskog poslovnog savjeta za održivi razvoj također su često na listama onih subjekata koji najviše zagađuju vodu, šume, okoliš općenito i ljudsko zdravlje u Hrvatskoj, a svoje djelovanje također reklamiraju kao putokaz prema održivom razvoju. Zaključak je da "ponašanje socijalnih aktera vitalnih za projektiranje i ostvarivanje održivog razvoja pokazuje da je održivi razvoj danas još marginalna preokupacija upravljačkih elita u Hrvatskoj" (Lay, 2001.: 35). To samo znači da nas očekuje još mnogo rada kako bismo bogatu bioraznolikost i reljefnu razgranatost očuvali za budućnost, ali i sačuvali ne samo od sudbine odlagališta već i od puke trgovine.

Na kraju nam ostaje zapitati se kako možda nije riječ o tome podržava li biznis održivi razvoj već podržava li održivi razvoj ovakav biznis? Spominjući bogata nova dostignuća u trećem tipu toga odnosa željeli smo skrenuti pozornost na mogući odgovor i na takvo pitanje. Šteta je samo što je i lokalno i globalno zaista tako malo potrebno. U Bangkoku, najvećem gradu Tajlanda, s više od sedam milijuna stanovnika, gradska je vlast odlučila provesti eksperiment u kojem su svi TV-programi u devet sati navečer kratkom obavijesti na ekranu samo podsjetili građane da isključe sve uređaje u stanu i ugase svjetla koja trenutačno ne koriste. Nakon obavijesti potrošnja struje pala je za čitavih 735 megavata. Da podsjetimo, bivši energetske div, Enron, trebao je graditi elektranu Jertovec i stanovništvu Hrvatske prodavati struju iz nje po gotovo najskupljoj cijeni u Europi. Elektranu Jertovec trebala je imati kapacitet od 240 megavata godišnje.

BILJEŠKE

¹ Spominju se i raniji "glasnogovornici" (npr. Aristotel) pretvaranja prirode u roba (ili robu), povezujući to s podčinjivanjem žena, urođeničkih naroda izvanzapadnog kruga i općenito svih marginaliziranih.

ranih skupina diljem svijeta. Vidjeti detaljnije Vandana Shiva (1989.), *Staying Alive*, London: Zed Books i Carolyn Merchant (1990.), *Death of Nature: Women, Ecology and Scientific Revolution*, New York: Harper & Row.

² Vidjeti iscrpan pregled svih ovih upozorenja Ivan Cifrić (1994.), *Napredak i opstanak – moderno mišljenje u postmodernom kontekstu*, Zagreb: HSD.

³ Navodi se proturječnost pojmova "održivost" i "razvoj", pri čemu o-
no prvo simbolizira strukturu i statičnost, a ovo drugo proces i di-
namiku. Vidjeti Ivan Cifrić (2002.), *Okoliš i održivi razvoj – ugroženost
okoliša i estetika krajolika*, Zagreb: HSD: 72. Za kritiku koncepta održiv-
vog razvoja i pregled sumnji u iskrene namjere glavnih aktera koji
promoviraju taj koncept vidjeti Wolfgang Sachs (ur.) (1995.), *Global
Ecology – A New Arena of Political Conflict*, London: Zed Books.

⁴ Vidjeti doktorsku disertaciju Vladimir Lay (1998.), *Održivi razvoj i
obrazovanje*, Zagreb: 35.

⁵ Vidjeti Vjekoslav Glavač (1999.), *Uvod u globalnu ekologiju*, Zagreb:
Državna uprava za zaštitu prirode i okoliša/Hrvatske šume: 146.

⁶ Vidjeti na URL: <http://www.wssd.org>

⁷ Napad je vodio E. Bruce Harrison, guru agencija za odnose s jav-
nošću koje korporacije uposljuju kad treba "počistiti nered" za njima
u javnosti i medijima. Vidjeti Nicholas Hildyard: "Foxes in Charge of
the Chickens", u: Wolfgang Sachs (ur.) (1995.), *Global Ecology – A New
Arena of Political Conflict*, London: Zed Books; i Eveline Lubbers (2002.),
*Battling Big Business – Countering Greenwash, Infiltration and Other
Forms of Corporate Bullying*, Devon: Green Books: 20.

⁸ Vidjeti Nicholas Hildyard: "Foxes in Charge of the Chickens", u:
Wolfgang Sachs (ur.) (1995.), *Global Ecology – A New Arena of Political
Conflict*, London: Zed Books: 28.

⁹ Vidjeti A SEED Europe (2001.), *What's Up with our Climate?*, Am-
sterdam: A SEED.

¹⁰ Vidjeti The Global Compact: The UN's New Deal with 'Global Cor-
porate Citizens' (1999.), na URL: [http://www.xs4all.nl/ceo/observer5/
global.html#note43](http://www.xs4all.nl/ceo/observer5/global.html#note43)

¹¹ Vidjeti The ICC: Crusadin for Investment Liberalisation, na URL:
<http://www.xs4all.nl/ceo>

¹² Vidjeti Eveline Lubbers (2002.), *Battling Big Business – Countering
Greenwash, Infiltration and Other Forms of Corporate Bullying*, Devon:
Green Books: 21-23.

¹³ Vidjeti Kenny Bruno and Joshua Karliner (2002.), *Shell Games at
the Earth Summit*, na URL: [http://www.corpwatch.org/campaigns/
PCD.jsp?articleid=3508](http://www.corpwatch.org/campaigns/PCD.jsp?articleid=3508)

¹⁴ Još jedna naftna korporacija slijedila je Shell i vrlo brzo učila.
British Petrol (BP) je 2000. promijenio čak i ime, ističući kako su oni
od tada Beyond Petroleum, a ne više British Petrol, odnosno kako su
sada energetska korporacija, a ne naftna. Uz poruku "sada smo ze-
leniji nego ikad" promijenili su i logo, pa je umjesto starog znaka no-
vi postao Helios, grčki bog sunca, kojeg je predstavljalo stilizirano

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 3-4 (65-66),
STR. 403-426

ŠIMLEŠA, D.:
PODRŽAVA LI BIZNIS...

zeleno-žuto sunce. No, sa svojih 0,1 posto ulaganja u obnovljive izvore energije od ukupne svote kojom raspolaže, BP dokazuje da i u tome još mora mnogo učiti od Shella. Vidjeti Eveline Lubbers (2002.), *Battling Big Business – Countering Greenwash, Infiltration and Other Forms of Corporate Bullying*, Devon: Green Books; i A SEED Europe (2001.), *What's Up with our Climate?*, Amsterdam: A SEED.

¹⁵ Vidjeti *Project Underground The Real Price of Oil* na URL: www.moles.org i *Friend of the Earth* (2002.), *Clashes with Corporate Giants*, na URL: http://foei.org/publications/corporates/clashes_corporate_giants.pdf

¹⁶ Bilo bi pogrešno prevesti ovaj pojam doslovno kao "zeleno pranje". Radi se prije o ozelenjivanju korporacija, odnosno o njihovu pre-mazivanju zelenom bojom kako bi se prikazale kao prijatelji okoliša.

¹⁷ Vidjeti *Tenth Edition of Concise Oxford English Dictionary* i URL: www.corpwatch.org

¹⁸ Vidjeti Ravi Nessman (2001.), *Drug Companies Drop AIDS Suits*, (April 19) na URL: <http://www.corpwatch.org> i URL: <http://www.basd-action.net>

¹⁹ Vidjeti *The World Bank and Fossil Fuels – A Clear and Present Danger* (2002.), na URL: <http://www.seen.org>

²⁰ Vidjeti na URL: <http://www.worldbank.org/wbi/cleanair/>

²¹ Vidjeti za sve slučajeve, i još mnoge, URL: <http://www.basd-action.net> i URL: <http://wbcsd.org>

²² Vidjeti detaljnije na URL: <http://www.corpwatch.org/un> i <http://www.xs4all.nl/čceo>

²³ Vidjeti Christopher Plant & Judith Plant (1991.), *Green Bussiness – Hope or Hoax*, Devon: Green Books: 8.

²⁴ Vidjeti URL: www.symbiosis.dk

²⁵ Vidjeti Paul Hawken, Amory B. Lovins and L. Hunter Lovins (1999.), *Natural Capitalism – The Next Industrial Revolution*, London: Earthscan: 285-308.

²⁶ Vidjeti na URL: <http://www.earth-policy.org> i Daniel M. Berman & John T. O'Connor (1996.), *Who Owns the Sun? People, Politics and the Struggle for Solar Economy*, Vermont: Chelsea Green.

²⁷ Vidjeti Lester R. Brown (2001.), *Eco-Economy: Building an Economy for the Earth*, New York: W. W. Norton & Co.

LITERATURA

A SEED Europe (2001.), *What's Up with our Climate?*, Amsterdam: A SEED.

Ayres, E. (2000.), *God's Last Offer – Negotiating for a Sustainable Future*, New York: Four Walls Eight Windows.

Beck, U. (1986.), *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne*, Frankfurt: Suhrkamp.

Beder, S. (1997.), *Global Spin – The Corporate Assault on Environmentalism*, Devon: Green Books.

Berman, D. M. & O'Connor, J. T. (1996.), *Who Owns the Sun? People, Politics and the Struggle for Solar Economy*, Vermont: Chelsea Green.

Bruno, K. i Karliner, J. (2002.), *Shell Games at the Earth Summit*, URL: <http://www.corpwatch.org/campaigns/PCD.jsp?articleid=3508>

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 3-4 (65-66),
STR. 403-426

ŠIMLEŠA, D.:
PODRŽAVA LI BIZNIS...

- Bruno, K. (2002.), *Greenwash +10 – The UN Global Compact's, Corporate Accountability and the Johannesburg Earth Summit*, URL: <http://www.corpwatch.org/un>
- Cifrić, I. (1994.), *Napredak i opstanak – moderno mišljenje u postmodernom kontekstu*, Zagreb: HSD.
- Cifrić, I. (2002.), *Okoliš i održivi razvoj – ugroženost okoliša i estetika krajolika*, Zagreb: HSD.
- Constanza, R., d'Arge, R., de Groot, R., Farber, S., Grasso, M., Hannon, B., Limburg, K., Naeem, S., O'Neill, R. V., Paruelo, J., Raskin, R. G., Sutton, P., van den Belt, M. (1997.), *The Value of the World's Ecosystem Services and Natural Capital*, *Nature* 387: 253-260.
- de la Court, T. (1990.), *Beyond Brundtland*, London: Zed Books.
- Frank, T. (2002.), *One Market Under God*, London: Vintage.
- Friend of the Earth (2002.), *Clashes with Corporate Giants*, URL: http://foei.org/publications/corporates/clashes_corporate_giants.pdf
- Giddens, A. (1999.), *Treći put – Obnova socijaldemokracije*, Zagreb: Politička kultura.
- Glavač, V. (1999.), *Uvod u globalnu ekologiju*, Zagreb: Državna uprava za zaštitu prirode i okoliša/Hrvatske šume.
- Hawken, P., Lovins, A. B. i Lovins, L. H. (1999.), *Natural Capitalism – The Next Industrial Revolution*, London: Earthscan.
- Hildyard, N. (1995.), *Foxes in Charge of the Chickens*. U: W. Sachs (ur.), *Global Ecology – A New Arena of Political Conflict*, London: Zed Books.
- Kalanj, R. (1994.), *Modernost i napredak*, Zagreb: Antibarbarus.
- Keating, M. (1994.), *Program za promjenu*, Zagreb: MGIZO.
- Klein, N. (2002.), *No Logo*, Zagreb: VBZ.
- Lay, V. (1998.), *Održivi razvoj i obrazovanje*, doktorska disertacija, Zagreb.
- Lay, V. (2001.), "Što bi bio održivi razvoj Hrvatske?". U: *Održivi razvoj* Specijalni prilog, listopad 2001, Zagreb: *Privredni vjesnik* u suradnji s HR BCSD.
- Lubbers, E. (2002.), *Battling Big Business – Countering Greenwash, Infiltration and Other Forms of Corporate Bullying*, Devon: Green Books.
- McBurney, S. (1998.), *Ecology Into Economics Won't Go*, Devon: Green Books.
- Meadows, D., Meadows, D. H., Randers, J. & Behrens, W. W. III (1973.), *Granice rasta*, Zagreb: Stvarnost.
- Nessman, R. (2001.), *Drug Companies Drop AIDS Suits* (April 19). URL: <http://www.corpwatch.org>
- Plant, C. & Plant, J. (1991.), *Green Business – Hope or Hoax*, Devon: Green Books.
- Potočnik, V. i Lay, V. (2002.), *Obnovljivi izvori energije i zaštita okoliša u Hrvatskoj*, Zagreb: MZOIUP.
- Ravaioli, C. (1991.), *Economist and the Environment*, London: Zed Books.
- Sachs, W. (ur.) (1995.), *Global Ecology – A New Arena of Political Conflict*, London: Zed Books.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 3-4 (65-66),
STR. 403-426

ŠIMLEŠA, D.:
PODRŽAVA LI BIZNIS...

Shiva, V. (2002.), "Saving lives or destroying lives?" World Bank sells synthetic soap & cleanliness to Kerala: the land of health and hygiene, URL: <http://www.mindfully.org/WTO/World-Bank-Toilet-Paper-23sep02.htm>

Šimleša, D. (2000.), *Snaga utopije – anarhističke ideje i akcije u drugoj polovici dvadesetog stoljeća*, Zagreb: ŽŽP.

The ICC: Crusadin for Investment Liberalisation. URL: <http://www.xs4all.nl/čceo>

The Global Compact: The UN's New Deal with 'Global Corporate Citizens' (1999.), na URL: <http://www.xs4all.nl/čceo/observer5/global.html#note43>

The World Bank and Fossil Fuels – A Clear and Present Danger (2002.), URL: <http://www.seen.org>

WCED (1987.), *Our Common future*, Oxford: Oxford University Press.

Whitelegg, J. (1993.), *Dirty from Cradle to Grave*, URL: <http://www.carbusters.org/freesources/DirtyfromCradletoGrave.rtf>

Worldwatch Institute (2002.), *State of the World 2002 – Progress Towards a Sustainable Society*, London: Earthscan.

Does Business Support Sustainable Development?

Dražen ŠIMLEŠA
Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb

The topic of this paper is the relationship between sustainable development and business. In other words, it is of interest whether it is possible to reconcile economy and ecology (environmental protection), i.e. if society can develop without endangering natural resources as well as people's health. After introductory remarks and a short definition of the concept of sustainable development the paper comprises two main parts. The first consists of a historical review of the relationship between business and environmental protection. The second representing the stronghold of the paper analyses three types of relations between business and sustainable development today. The purpose of that part is to clarify differences in the behaviour of business towards sustainable development, that is, towards environmental protection and people's health. The types singled out are: the Paradigm of the Antigreen Situation (Business as Usual) – a type of business, as usually stated, lagging in time and space, more precisely still, characterised by open enmity towards environmental protection considered at a given point as a threat to economic growth and profit; the second type is somewhat more controversial, and it is called the Paradigm of Green Washing (Business as Un/Usual), within which there is a part of business characterised by the rhetoric of accepting sustainable development, while in practice it is usually reduced to partial projects which take up an insignificant percentage of the overall

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 3-4 (65-66),
STR. 403-426

ŠIMLEŠA, D.:
PODRŽAVA LI BIZNIS...

business results of certain corporations; and the third type, the Paradigm of Green Knowledge (Business as Unusual), represents the part of business which has turned towards sustainable development with a vision completely devoting itself to respecting environmental protection, human rights and people's health and one can only wish the latter would spread and propagate.

Vermag die Ökonomie die nachhaltige Entwicklung zu unterstützen?

Dražen ŠIMLEŠA

Ivo-Pilar-Institut für Gesellschaftswissenschaften, Zagreb

Das Thema dieses Aufsatzes ist das Verhältnis zwischen nachhaltiger Entwicklung und Ökonomie. Mit anderen Worten: Es geht um die Frage, ob Ökonomie und Ökologie miteinander zu versöhnen sind, bzw. ob die Entwicklung einer Gesellschaft möglich ist, ohne die natürlichen Ressourcen und die Gesundheit der Menschen zu gefährden. Nach einigen einführenden Überlegungen und einer kurz gefassten Bestimmung des Begriffes der nachhaltigen Entwicklung konzentriert sich der Artikel auf zwei Hauptteile. Der erste Teil gibt einen geschichtlichen Überblick über das Verhältnis zwischen Ökonomie und Ökologie. Der zweite und zugleich wichtigste Teil ist eine Analyse, in der drei Typen dieses Verhältnisses beleuchtet werden. Das Ziel des Verfassers in diesem Teil der Arbeit ist, die Unterschiede der jeweiligen Verhältnistypen der Ökonomie gegenüber dem Konzept der nachhaltigen Entwicklung klarzustellen, d.h. dem Gedanken von Naturschutz und Bewahrung der Gesundheit der Menschen Rechnung zu tragen. Der Verfasser führt drei verschiedene Typen eines solchen Verhältnisses an: 1) Das Paradigma des anti-grünen Zustands (Business as usual). Hier wird eine Ökonomie vertreten, die – wie allgemein formuliert wird – in ihrem ursprünglichen zeitlichen und räumlichen Rahmen zurückgeblieben ist, bzw. konkreter: die sich noch immer in offener Feindschaft gegenüber dem Naturschutz verhält und die Natur als Störfaktor für Profit und Wirtschaftswachstum betrachtet. 2) Der zweite Verhältnistyp ist etwas kontroverser, und nach Auffassung des Verfassers ist es quasi ein Paradigma der grünen Kulissen (Business es (un)usual): Einen Teil der Ökonomie charakterisiert eine Rhetorik, die die nachhaltige Entwicklung unterstützt, während die Praxis auf einige wenige Projekte beschränkt bleibt, die in der Gesamttätigkeit einzelner Korporationen nur einen geringen Anteil ausmachen. Den dritten Verhältnistyp nennt der Autor das Paradigma des grünen Wissens (Business as unusual): Gemeint sind solche Unternehmen, die weit in die Zukunft blicken und sich voll und ganz der nachhaltigen Entwicklung verschrieben haben, deren Auftreten also vollständig dem Schutz von Natur und Menschenrechten sowie der Bewahrung der Gesundheit der Menschen gewidmet ist. Solchen Unternehmen kann man nur wünschen, dass sie prosperieren und als Beispiel zum Nachahmen dienen mögen.